

батьківщини, матері, родини, військові події та протистояння, гумор та сатира. Відбувається активне відродження музичних творів військової доби, визвольних змагань, які набули нового актуального значення, зокрема пісень січових стрільців, повстанських пісень у різних обробках і аранжуваннях, що свідчить про новий етап розвитку фольклорної традиції. Митці активно беруть участь у різноманітних перформансах, спрямовуючи свою діяльність на підтримку Збройних сил України і цивільного населення.

Література

1. Гімн України в Метрополітен-Опера. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Ma54dx_7YKs&ab_channel=%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%90%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E (дата звернення 15.05.2022)

2. [Дутчак В.](#) Від музики Майдану до музики війни: український феномен. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph.* Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. С. 716–725. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-86>

3. [Дутчак В.](#) «Кобза» / «бандура» та «кобзар» / «бандурист» як символи української культури та духовності. *Збірник наукових статей «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ».* XII Міжнародна наукова Інтернет-конференція з україністики. Мюнхен, 2022. С. 302–317.

4. «Повстань, повстань, народе мій!». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DWnrQiexoO4> (дата звернення 15.05.2022)

Алла Загородня,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: z_allya@i.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ ІДЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ ХХ СТОЛІТТЯ В ЧАСТИНІ КУЛЬТУРНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ

Організація освіти і виховання на засадах соціально-антропологічних ідей акцентує увагу на значущості людини як суб'єкта гармонійних

міжособистісних стосунків, що ґрунтуються на моральній основі, і надає можливість визначити головну мету виховання як особистісно-орієнтованого процесу виховання всебічно і гармонійно розвиненої, цілісної, високогуманної, високоморальної, високоосвіченої, творчої, духовно-культурної особистості через реалізацію взаємодії, співпраці, співтворчості, рефлексії і саморозвитку в освітньому просторі [1].

Період з 1917 по 1991 рр. характеризується значним піднесенням проблеми осмислення соціально-антропологічного коду української філософії освіти в працях філософів, педагогів та науковців. Важливим аспектом в окресленій площині є розкриття соціально-антропологічних закономірностей протікання процесу взаємодії в системі «людина-людина» через передачу суспільно-значущого досвіду від одного покоління до іншого, а також визначення основних принципів протікання цього процесу та створення нових алгоритмів організації освітнього простору задля виховання особистості

Проведений науковий пошук засвідчує, що соціально-антропологічний підхід дозволяє проаналізувати еволюцію взаємодії людини, природи, суспільства в історичному, соціальному, біологічному контексті. Таким чином, соціально-антропологічний підхід об'єднує в собі: методи досліджень природничих (біологія людини, анатомія і фізіологія людини, медицини та ін.) та соціально-гуманітарних наук (археологія, історія, соціологія, етнографія, педагогіка, психологія, культурологія, філософія, етика і естетика, економіка, політологія та ін. [2].

Джерела антропологічних поглядів, роздумів учених, письменників, філософів, педагогів, психологів сягають глибоко у давнину віків розвитку цивілізації, і сама ідея здійснювати навчання та виховання підростаючого покоління на антропологічних принципах не нова, проте не була затребувана часом, та актуальною стає на сьогодні. Теоретичне «повернення людини» у сучасну науку, яке продовжується вже кілька десятиліть років, стає чинником поглиблення антропологічних досліджень у «традиційних» гуманітарних науках і філософії, а також у багатьох соціальних, природничих,

інформаційних, когнітивних та інших наукових дисциплінах. Практичним результатом «антропологічного повороту» в сучасній науці стає новий принцип формування підготовки спеціалістів у різних галузях, завдяки чому людина повстає не лише як своєрідний «результат» еволюції природи, але й як творець своєї соціально-культурної реальності [3].

Немає сумніву, що антропологічне мислення науковців тісно переплітається з гуманістичним світоглядом. Саме культура є системною ознакою антропологічного підходу, бо культурою ми можемо називати сукупність результатів діяльності людства в цілому та кожної людини окремо. Відзначимо, що одні базисні одиниці культури – матеріальні (фізичні об'єкти – артефакти) та нематеріальні базисні одиниці культури – ідеї, мова, знання, норми, правила, еталони, моделі поведінки, закони, цінності, звичаї та ін. Все це і є результатами виховання та навчання особистості.

У ХХ ст. вчені антропологі, що вивчали примітивні народи, надали слову “культура” нового значення. Видатні вчені В. Вернадський (засновник геохімії, біогеохімії, радіогеології), К. Цюлковський (засновник сучасної космонавтики), перші, які звернули увагу на нерозривний зв'язок між розвитком людства, його культурою, космічними явищами та геологічними процесами на землі. Вагомий внесок у розвиток антропологічної педагогічної думки зробили українські гуманісти – філософи, письменники, педагоги (Г. Сковорода, І. Котляревський, Т. Шевченко, К. Ушинський, А. Макаренко, Г.Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.). Вітчизняний мислитель О. Потебня був ініціатором побудови культурно – історичної психології.

У 70-80-ті рр. ХХ в. актуальне значення мало зіставлення предметних областей соціальної антропології і етнології. Культурна антропологія вивчає процеси становлення і розвитку людини, суспільства і культур. Культурна антропологія - відносно цілісна система знань, що формується на перетині декількох напрямів: етнології, етнографії, антропології [5].

При обговоренні предмета культурної антропології необхідно враховувати неоднорідний характер наук про культуру і людину. Відомо, що

культурологію і, відповідно, антропологію досі наповнюють різні дисципліни: соціологія, психологія, історія, педагогіка, мовознавство, семиотика і ін. Всі вони по-різному вивчають культуру і людину. «Учитель мусить знати весь генетичний процес розвитку громадянства, цебто антропологію – історію розвитку людей... Кожен педагог мусить мати філософічне розуміння життя, і свого власного, і громадянського, народного, філософічне розуміння моралі» – роздумувала Софія Русова про життєтворчу місію нової школи[4].

Антропологічний підхід об'єднує в собі: методи досліджень природних наук (біологія людини, анатомія і фізіологія людини, медицини та ін.) і соціально – гуманітарних (археологія, історія, соціологія, етнографія, педагогіка, психологія, культурологія, філософія, етика і естетика, економіка, політологія та ін.). Зміна відносин в економічному базисі супроводжується зміною педагогічної парадигми. Це надає змоги вдосконалити педагогічну реальність та педагогічну прогностику. Заслуговує на увагу думка А.Я.Баталіної щодо розробки педагогічної технології формування Людини ХХІ століття, яка має антропологічний напрямок. Головним компонентом цієї педагогічної технології має бути система естетичного виховання, яка включатиме мікросистеми – космопланетарне мислення, національні цінності на основі антропологічного підходу [4].

Культурна антропологія включає в себе етнографію, що збирає матеріал про окремі культури, етнологію, що теоретично узагальнює цей матеріал, загальні антропологічні теорії, відомості з області лінгвістики, археології, історії суспільства і культури, релігiovедення. Кожний з нас належить своїй культурі. Якщо суть історії складається в мінливості, то культуру відрізняє висока міра постійності. Вдаючись до аналогій, культуру можна порівняти з генетичним кодом суспільства, що визначає його цілісність, ідентичність, здатність до самовоспроизводства і розвитку. Культура – це саме те, що відрізняє людське співтовариство від співтовариств будь-яких інших відомих нам живих істот. Культуру можна назвати другою штучною природою людини. Адже вона утворить середовище мешкання і спілкування, необхідне кожній

людині і будь-якому співтовариству людей. Антропологічний підхід дозволяє проаналізувати головний імператив епохи: Людина, як біосоціальна істота, не може взаємодіяти з природою та суспільством поза певних норм, цінностей, традицій, правил, тобто, іншими словами – не розвивається поза культурою. Саме культура є системною ознакою щодо антропологічного аналізу. Антропологічний підхід дозволяє проаналізувати еволюцію взаємодії людини, природи, суспільства в історичному, соціальному, біологічному контексті. Таким чином, ведучим концептом антропологічного підходу є поняття культури.

Література

1. Загородня А. А. Соціальна антропологія в контексті освіти та виховання особистості (друга половина XIX століття) як чинник сучасних освітніх змін. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. 11 (11). С. 95-106. (категорія Б). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731946/>
2. Загородня А. А. Соціально-антропологічні виміри у філософських рефлексіях освіти і виховання другої половини XIX століття. *The 13th International scientific and practical conference «Modern directions of scientific research development», (June 15-17, 2022)*. BoScience Publisher, Chicago, USA. 2022. Р. 489-491. URL: <https://sci-conf.com.ua/xiii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-directions-of-scientific-research-development-15-17-iyunya-2022-goda-chikago-ssha-arhiv/>
3. Култаєва М. Культурна антропологія // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. – Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. – 742 с.
4. Борисова О.В. Соціальна антропологія: навч. посібник. – К. : Кондор Видавництво, 2016. – 224 с.
5. Леві-Строс К. Структурна антропологія. / пер. з фр. З. Борисюк. - 2-е вид. – К.: Основи, 2000. – 387 с.